

DOI: 10.22559/folklor.1080

folklor/edebiyat, cilt: 25, sayı: 100, 2019/4

Politik Popülizm Dili Neden ve Nasıl Araçsallaştırır?

Onur Bilge Kula*

Popülizmin dili, tekil bilinçleri köreltebilir

Dilsel kurgulama ve tasarım, düşünmeyi biçimlendirir. Her türlü düşünce anlatımı, özünde dilin düzenlenmesiyle, bir başka deyişle, kurgulanmasıyla olanaklıdır. Bütün dünyada özellikle seçim dönemlerinde dil, politik amaçlar için, giderek artan ölçüde propaganda aracına dönüştürülmektedir. Dil ile her şey yapılabilir; çünkü dil, öz-yapısı gereği, kurgulamaya, sözcüklerin anlamlarını ters yüz etmeye elverişlidir. Bu bakımdan, dil, bireysel bilinci bulan-dırmak ve tek-tipleştirmek için de kullanılabilir.

Dil dolayısıyla, insanların düşünme ve davranma tarzlarını etkileyen ve yönlendiren etkinliklerinin yol açtığı sakıncalar bakımından Almanya'da Hitler dönemi örnek gösterilebilir. Hitler faşizminin güdüleyici etkinliklerini deneyimleyen filozof Victor Klemperer *'faşizmin dilinin öz-yapısını belirlerken, zehir eğretilmesini'* kullanır. Bu filozofun nitelemesiyle, Hitler yönetimi, Almancayı *'zehirli öğeler'* ile donatmış ve *'zehirli maddelerin taşıyıcısı duruma'* indirgemıştır¹ (M. Jaeger/ S. Jaeger, 1999: 14).

'Faşizmin dili, zihniyetini ortaya koyar' (Jaeger/Jaeger 1999: 17- 18) diyen bu düşünürü göre, dil eleştirisi, kaçınılmaz olarak kültür eleştirisini de kapsar. Hitler faşizmi *'eski dil kullanımını, yenileştirmiş, genişletmiş, gereğinden fazla vurgulamış ve dünya görüşüne dönüştürmüştür.'* Sözcüklerin zehirleyici etkisini sürekli vurgulayan bu düşünürün savlamasıyla, sözcükler ve anlatımlar bir politik görüşün taşıyıcısı ve simgesi durumuna dönüştürülebilir. Örneğin, 'üstün insan', 'aşağı insan' anlatımları, Hitler faşizminin zihniyetini ve dilini simgeleyen anlatımlardır (Jaeger/Jaeger, 1999: 22-23).

* Prof.Dr., Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. obkula@hacettepe.edu.tr

Toplumsal siyasal olayların yol açtığı ayrışma sürecinde belirginleşen yandaş ve karşıt kümelenmeler veya topluluklar, düşünce ve eylemlerini anlatmak için propaganda yöntemine dayalı ‘özgün’ biçimler, özgün bir dil kullanım biçimleri geliştirirler. İçerikleri, sözcük seçimlerinin ve amaçlarının farklı olması nedeniyle, genel dil kullanımını içerisinde yeni siyasal söylemler ve biçimler oluştururlar.

Gizemli ve bilinç bulandırıcı söylemlerde ‘ulus, ulusal, ulusalcılık, din, yerellik’ gibi sözcükler yeğlenir. Dil böylece siyasal amaçlara ulaşmak için ve tekil bireylerin bilinçlerini bulandırmak ve yönlendirmek amacıyla, bir etkileme aracına dönüştürülebilir. Tüm ulus veya toplum için bir ‘değer’ taşıyan aşkın kavramların kötüye kullanımında ‘örtmeceler’, ‘çok-anımlı’ sözcükler ve anlatımlar öne çıkarılır. Propaganda ve kamuoyunu etkileme açısından bu ve benzeri sorulara yanıt arama bağlamında siyasal söylemleri değerlendirmek için, Hitler faşizminin dilini sorunlaştıran düşünür Victor Klemperer Almancanın, tekil bireylerin ve kamuoyunun bilincini bulandırmak ve tek-tipleştirmek için nasyonal-sosyalistlerce nasıl kötüye kullanıldığını ortaya koymuştur.

Klemperer’in yaptığı önemli saptamalardan biri, faşizmin yerleştirmeye büyük özen gösterdiği ‘*Sen hiçbir şeysin, halkın her şeydir!*’ söylemidir. Burada ‘halk’ yerine ‘ulus’ sözcüğü de kullanılabilir. Bu güdümlenici söylemin amacı, hak ve yükümlülükleri bakımından somut bir varlık olan bireyi, soyut bir üst bütünlük içinde eritmektir. Böyle bir üst bütünlük içerisinde eriyen ya da eritilen birey, her türlü hak, özgürlük ve sosyal eşitlik isteminden vazgeçer; bunları, bütünüün çıkarlarına bağımlılaştırmaya hazır duruma ge(tiri)lir.

Tekil bireylerin bireyliklerinin baskılanması ve silinmesi sürecinde sürekli yineleme başta olmak üzere, etkileme ve güdülemenin her türlü yöntemi kullanılır. Nasyonal sosyalistler, propaganda ve etkileme yöntemlerinin etkisini artırmak amacıyla, öncelikle eğitim ve bilimi kendi amaçları uğruna kullanmaya büyük özen göstermiştir. Klemperer, nasyonal sosyalistlerin bu girişimini ‘*bilimin köleleştirilmesi*’ olarak nitelendirir.

Dil yoluyla tekil bilinçleri etkileme ve yönlendirme

Yukarıda sözünü ettiğim Victor Klemperer’in yapıtı ‘Üçüncü İmparatorluğun Dili’, dil yoluyla tekil bireylerin bilinçlerini güdülemenin yaşanmış en uç örneğini serimler. Nazizm örneğinde görüldüğü gibi, bütün devlet aygıtının seferber edildiği merkezi bir tavırla yürütülen bilinç güdümlenme, çeşitli düzeylerde ve yoğunlukta gerçekleştirilebilir.

Etkin konumlarda bulunan toplumsal kümeler öz-çıkarlarını korumak amacıyla, dilin, bilinç oluşturucu ya da biçimleyici niteliğini kullanarak, insanların düşüncelerini ve davranışlarını etkilemek, yönlendirmek ve güdümlenmek isterler. Bu amaçla çoğunlukla siyasal partiler, basın ve çıkar kuruluşları gibi ‘çarpan’ işlevi gören kurumlar ve kişiler seçilir. Özellikle siyaset kurumu, toplumda önemsenen değerleri ve cepheleştirmeye elverişli kavramları araçsallaştırmayı yeğler. İnsanların düşünce ve davranışlarını etkilemek amacıyla, bir iletinin ve ideolojinin amaçlı ve örgütlü yaygınlaştırılması olan ‘propaganda’ siyasal güdümlenmenin en yaygın yöntemidir. Güdümlenmenin amacı, ‘güdümlü’, diyesi, istenildiği gibi yönlendirilen bilinç geliştirmektir; çünkü ‘güdümlü’ bilinç, tek-tipleştirilmiş düşünce tarzına dayanır. Güdümlenmiş kişiler, eleştirel değerlendirme yapma, kendi seçimini özgürce belirleme gibi

istemlerde bulunmaz, hatta bu yeteneklerden yoksunlaşır. Bu nedenle, de başkalarının kolayca etki altına alınabilirler ve yönlendirilebilirler.

Özellikle de tüm ulus için üstün değerleri anlatan sözcüklere, yeni anlamlar yükleme ve böylece insanları kendi düşüncelerinin etkisi altına alarak, onların davranış biçimlerini ve seçimlerini yönlendirme, politikanın da sıklıkla başvurduğu bir yöntemdir. Bireylerin bilinçlerini etkilemek amacıyla genellikle olgu ve olayları güzel gösteren, gizleyen, yorumlayan ve duygusallaştıran dilsel anlatımlar, örneğin, 'örtmeceler ve yerineler' gibi dilsel figürler, belli bir partinin, toplumsal kümenin ya da politikanın çıkarına olacak biçimde seçilmiş bilgi içerikleriyle birleştirilir. Böylece, hem insanların bilinçleri, hem de dil beğenileri de biçimlendirilir.

Dil ve dil yoluyla bilinçleri etkileme ve yönlendirme çabası, siyaset, din ve tüketim amaçlı reklam dilinde belirgindir. Öncelikle bu üç alanda üretilen dilsel bildirimler, olgu ve olayları ve bunlar arasındaki bağıntıları bulandırarak, toplumda ve bireylerde söz konusu durumlar hakkında istenilen doğrultuda değerlendirme ve yorumlama eğilimi oluşturmaya yöneliktir. Bu amaçla seçilen sözcükler ve kavramlar, akıldan çok yoğun duygu yüküdür; desteklenen görüş ya da siyaset, en olumlu, hiçbir kuşkuya yer bırakmayan salttaştırıcı anlatımlarla, karşı çıkılan ise, kuşku yaratacak en olumsuz anlatımlarla nitelendirilir. Dilin bilinçleri etkileme gücü 'dolayımın' katkısıyla iyice yaygınlaştırılabilir ve yoğunlaştırılabilir. Çoğunlukla geniş halk kitleleri dolayımın güdümlenici etkisinin ve etkinlerinin ayırımına bile varamayabilir.

Popülizm, değerleri değersizleştirir

Bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye'de de her türden popülizm, öteden beri yaygın bir politik tavır, bir ideolojidir. Halk yardakçılığı anlamında popülizm, en fazla zararı yine halka verir; çünkü dil dolayımıyla, halkın öz gerçeğini görmesini ve yaşam koşullarını iyileştirme bilincini ve istencini köreltir. Popülizmin araçsallaştırdığı kavramlar, simgeler ve değerler ya da değersizlikler ülkeden ülkeye değişir; ancak popülizmin her ülke için ortak yönü, her ülkede neredeyse tüm toplum kesimlerini kapsamasıdır.

Politik popülizmin Türkiye'deki sürümü, öteden beri Türk ulusunun, Türkiye'nin ve dinsel değerlerin 'büyük bir tehlike' ile karşı karşıya bulunduğunu ve çoğu kez 'dış kaynaklı olan' bu tehlikenin ancak güçlü bir liderin önderliğinde birleşilerek önlenebileceğini öne sürer. Söz konusu tehlikenin kaynağının, bazen güçlü bir ülke, bazen ülkeler birliği olduğu söylenir. Bazen de ve özellikle seçim dönemlerinde 'muhafeftin' ve farklı düşünenlerin, bu dış güçlerle işbirliği içinde olduğu savlanır ve bunlar 'yurt sevgisi' yetersiz insanlar olarak nitelendirilir. Politik bir çerçeve ya da kurgu durumuna getirilen Türkiye'yi ve Türk ulusunu yıkmak için uğraşan 'güç ya da güçler' çoğu kez adlandırılmaz, belirsiz bırakılır; çünkü belirsizlik, tehlikeyi daha da artıran bir etmendir.

Popülizmin bu kurgularını 'gerçekmiş gibi' ortaya atanlar ve yayanların başlıca amacı, halkın eleştirel aklını karartmak, politik düşünce ve davranışını istediği gibi yönlendirmektir. Alman yazar Daniel Bax, , 'Batı'nın Geleceğine İlişkin Korku. Neden Müslümanlardan Değil, İslam Düşmanlarından Korkmalıyız?' (Westend, Frankfurt/M. 2015) adlı kitabında

Almanya’da ‘sağ popülizmin Nazi düşüncesini’ canlandırmaya uğraştığını anlatır. Bir gazetenin (Süddeutsche Zeitung 24. 11. 2015) kitaba ilişkin değerlendirmesiyle, anılan yazar, kavramsal ayırıştırma duyarlılığı ve düşünsel derinlikle ‘İslam düşmanlığının köklerini çıkararak, düşman imgelerinin nedenlerini ve oluşturanlarını’ ortaya koymuştur. Aynı yazar, ‘Sağ popülizm niçin başarılıdır?’ sorusuna yanıt aradığı kitabını, popülistleri nitelendirmek amacıyla, ‘Halkı Baştan Çıkarımlar’ (Westend, Frankfurt/M. 2018) olarak adlandırmıştır.

Her türlü politik çerçeveleme ya da kurgulama dil ile yapılır

Bir toplumun düşünce ve davranış tarzını etkilemek ve yönlendirmek amacıyla, popülist politikacıların başvurduğu halkı baştan çıkarma, dil ile gerçekleştirilir. Amerika’nın Berkeley Üniversitesi profesörlerinden Elisabeth Wehling ‘Political Framing’ adlı kitabında bireylerin ve toplumun düşünme ve eylem tarzını biçimlendirmeyi amaçlayan her türlü politik kurguyu ve tasarımı, ‘politik çerçeve(leme)’ olarak adlandırır. Politik çerçeve ya da çerçeveleme, özellikle ‘eğretileme’ ya da ‘yerine’ gibi dilsel anlatım araçları kullanılarak, insanların bilişsel süreçlerini etkileme ve yönlendirme girişimlerini anlatır.

Bu yazarın öne-sürümüyle, politik tartışmalarda belirleyici olan, ‘olgular’ değil, biliş biliminde ‘Frames-çerçeve’ diye adlandırılan ‘düşünsel yorumlama çerçeveleridir’² Çerçeveler ya da politik kurgular ve tasarımlar, dil dolayımıyla ‘beyinde etkenleştirilir’ (Wehling, 2016: 17- 18). Bu tanım uyarınca, ‘beka’ ve ‘terör’ sözcükleri, bir ‘politik çerçeve’ olarak adlandırılabilir; çünkü bu sözcükler son zamanlarda farklı düşünenleri; sebze meyve araçları ve satıcılarını da kapsayacak ölçüde genişletilmiştir.

Politik kurgular, insanların düşünce ve davranışını biçimlendirir

Söz konusu çerçeveler ya da kurgular, insanların deneyimleriyle ilişkilendirmek ve dünyaya ilişkin bilgilerini düzenlemek suretiyle, olgulara gerçek anlamları dışında yeni anlamlar yüklerler. Politik kurgu ve tasarımlar, ‘seçicidir’ bir başka deyişle, bilinçleri yönlendirmeye yönelik bazı olguları ve gerçeklikleri, kendi dünya görüşleri açısından aşırı vurgularlar, bazıları ise, tümüyle görmezden gelirler.

Sözcükler, öz-yapıları gereği çok-anlamlılaştırılmaya elverişlidir; çünkü Ludwig Wittgenstein’in ‘Felsefi İncelemeler’ adlı yapıtındaki belirlemesiyle, sözcüklerin anlamı, onların kullanımındadır³ (Kula, 2012: 159- 161). Sözcükleri kullananlar, oluşturdukları bağlam ve güttükleri erek doğrultusunda sözcüğe yeni anlam ya da çağrışımlar katarlar. Bu nedenle, sözcüklerde çok şey saklıdır.

E. Wehling’in öne-sürümüyle, insan beyni bir sözcük ya da simge dile getirildiğinde, o sözcük ile ilgili bütün bellekteki birikimi ve çağrışımları etkenleştirir ve bunları benzetim ya da öyleymiş gibi gösterme (simülasyon) yoluyla düşünsel olarak anlatır. Öyleymiş gibi sanma, her türlü yanıltmanın ve yanıltmanın kaynağıdır. Dil bu çerçevede olup biten her şeyin dolayımıdır, odak noktasıdır. İnsanlar, politik tavırlarını ve davranışlarını olgulara değil, ‘anlam oluşturuca’ politik çerçevelere, kurgulara göre biçimlendirir. Bunda politik erkin belirleyici payı vardır; çünkü politik erk doğası gereği, insanların nasıl düşünmesi ve davranması gerektiğini biçimlendirmeye çalışır. Böylece, politik kurgular, insanların toplumsal, ekono-

mik ve politik kararlarını belirlemeye başlar. Wehling'in anlatımı uyarınca, insanın düşünme eylemi, 'sadece yüzde iki oranında bilinçli bir süreçtir; geriye kalan yüzde doksan sekiziye, bilinçli algılamamanın dışında' gerçekleşir. Dolayısıyla, politik düşünme ve karar verme 'büyük ölçüde bilinç dışıdır.' İnsan, politik çerçeveler ya da kurgulara dayanarak kararlar verir; ancak 'bunun ayırımına varmaz' (Wehling, 2016: 48- 49).

Politikayla ilgili olanlar, kendi dünya görüşlerini yansıtan politik kurgulara, politikaya ilgisizlerden daha fazla inanmaya eğilimlidirler. Olgular, çerçeveler yoluyla aktarılır ve öğretilir; çerçeveler ya da kurgularsa, olguları oldukları gibi aktarmazlar, yorumlarlar; yeniden oluştururlar ve öz amaçları doğrultusunda ayırıştırırlar. İnsanlar farklı değerlere sahiptir. Bu nedenle çoğunlukla öz değerlerini 'karşındaki değerinde' sınamaya eğilimlidir. Öz değerlerini başkasına dayatmaya uğraşanlarsa, başkasının değerini genellikle 'değersizlik' olarak gösterirler.

Düşünce ya da tin, dili; dil de tini biçimler, hatta oluşturur. Politik kurgulama ya da çerçeveleme, dilin bu özyapısından da yararlanarak, bilinci yönlendirmeye, hatta değiştirmeye uğraşır. İnsan, Wehlingin'n deyişiyle, 'imgeleri, devinimleri, duyumsamaları, kokuları, beğenileri ya da sesleri' zamana bağlı olarak algılar ve belleğine yerleştirir. Bu, düşünceyi yönlendiren politik kurguların etkinliğini artırır.

Yineleme, politik dilin başlıca özelliklerinden biridir. İnsan belli düşünceleri 'çağrıştıran' sözleri ve tümceleri ne denli sık işitirse, söz konusu çağrışımlar o denli olağanlaşır ve belleklere yerleşir. Öte yandan, demokrasi, konuşmakla olanaklıdır; üzerine konuşulmayan düşünce, demokrasilerde varlık kazanamaz. Konuşma ise iki yönlü bir etkinliktir; hem düşünceyi geliştirir, hem de köreltebilir. Dolayısıyla, konuşma, bilinçleri ve davranışları etkileyen bir eylemdir.

İnsanların politik kurgulara karşı tavrını belirleyen etkenlerin başında düşünsel yetkinlikleri ve dilsel deneyimleri gelir. Bu bakımdan dil eleştirisi, düşünce eleştirisine dönüştürülmek zorundadır. Olguları, dünya görüşüyle uygunlaştırarak iletişim kurmayı ihmal eden kişi, 'düşünsel bir boşluk' oluşturur. Düşünsel boşluk, dilselleştirilmeyen düşünce ya da düşünceyi dilselleştirme eksikliği demektir. Düşünce, dile döküldüğünde varlık kazanır: Dolayısıyla, sözlere, söylemlere yansımaya düşünce var olamaz. Politik kurgulama, söz konusu boşluğu doldurmada çok başarılıdır.

Notlar

- 1 Margret Jaeger/Siegfried Jaeger (1999): ‚Gefährliche Erbschaften. Die schleichende Restauration rechten Denkens- Tehlikeli Miras. Sağcı Düşüncenin Sinsi Restorasyonu‘; Aufbau Verlag, Berlin.
- 2 Elisabeth Wehling (2016): ‚Politisches Framing- Politik Çerçeveleme‘; Herbert von Harlem Verlag, Köln.
- 3 Elisabeth Wehling (2016): ‚Politisches Framing- Politik Çerçeveleme‘; Herbert von Harlem Verlag, Köln.